

HIDIRLIK TÜRBESİ

Ankara'da
erken Osmanlı dönemine ait türbe.

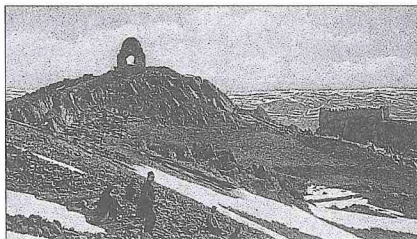
Ankara dışında, kuzeyde ve şehre hâkim bir konumda olan Hüseyingazi tepesi üstünde yer alan türbenin kim için ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Gönül Öney, XIV-XV. yüzyıllarda inşa edilmiş olabileceğini söylemektedir. Türk medeniyetinde Hızır İlyas efsanesine bağlı yaygın bir gelenek olarak Hıdırlık adı verilen tepelerde inşa edilen yatur türbelelerinden biridir. Eski halk inançlarına dayanan Hıdırlıklar Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerinde görülmüştür.

Hıdırlık Türbesi Öney tarafından ileri sürüldüğü kadar geç bir döneme ait değildir. Rakımı 1400 metreyi bulan bu tepede inşa edilen "makam- türbe" evvelce herhalde bir tekke ile birlikte bulunuyordu. Evliya Çelebi buradan "Hazret-i Hızır ziyaretgâhı" diye bahseder. Burası, İslâmiyet'in yayılmasında önemli payı olan alp erenler veya gazi erenlerden bir velinin türbesi olmalıdır.

Bir müddet Bayramiyye Tekkesi olarak hizmet gördüğü tahmin edilen tekke daha geç dönemlerde terkedildiğinden ortadan kalkmış ve hiçbir izi kalmamıştır. Hıdırlık Türbesi, Batılı bir ressam tarafından XVIII. yüzyılda yağlı boya tekniğinde yapılan bir Ankara tablosunda tepenin zirvesinde yer alan bir yapı olarak gösterilmiştir. Yıldırım isabetiyle önemli ölçüde tahribe uğrayan türbe Ankara'nın başşehir yapıldığı yıllarda kısmen harap olmuş durumda, fakat henüz ayakta bulunuyordu. Ancak sonraları bütünüyle yıkılmış veya yıktırılmıştır. Bugün tamamen harap haldedir.

Eski fotoğraflarından öğrenildiği kadarıyla Hıdırlık Türbesi moloz taşlardan ya-

Hıdırlık tepesini ve türbeyi gösteren eski bir kartpostal (Semavi Eyice fotoğraf arşivi)

Ankara'daki
Hıdırlık
Türbesi'nin
eski bir
fotoğrafı
(Koşay, s. 140)

pılmış, kayalık bir zemine oturan kare planlı bir bina idi. Bu mekânın üstünü tuğladan bir kubbe örtüyordu. Fotoğrafta bu kubbenin hafifçe sivri bir biçimde olduğu farkedilir. Bu da ilk yapıldığında üstünde bu kubbeyi örten sivri bir külâhın bulunduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bu özellik, türbenin esasında Selçuklu mimarisinde görüldüğü gibi bir kümbet- türbe olduğunu düşündürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 426; *Ankara Vilâyeti Salnâmesi 1325/1907* (haz. Kudret Emiroğlu v.dğr.), Ankara 1995, s. 97-98; F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford 1929, II, 504; Hâmid Zübeyr Koşay, *Ankara Budun Bilgisi*, Ankara 1933, s. 13, s. 140'taki resim; Avni Candar, *Anadolu Coğrafya Lugatı Sinacları I: Ankara*, Ankara, ts., s. 33; Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 86-93, rs. 19-23; Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*, Ankara 1971, s. 123, 311, rs. 214; Semavi Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları IV (1970)*, Ankara 1971, s. 97, 110 (not 90), lv. IX, rs. 10; *Ankara Posta Kartları ve Belge Fotoğrafları Arşivi Kataloğu (Belko)*, Ankara 1994, s. 118, rs. 15-08; Ozan Sağdıç, *Bir Zamanlar Ankara*, Ankara, ts., s. 82.

SEMAVİ EYİCE

HIDRELLEZ

Daha çok Batı Türk dünyasında
kutlanan bir halk bayramı.

Hızır ve İlyâs isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan hidrellez, kökü İslâm öncesi eski Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu yaz bayramlarına dayanan, Hızır yahut Hızır ve İlyâs kavramları etrafında dinî bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının adıdır. Bu bayram, merkezini özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın, Kırım, Irak ve Suriye'nin teşkil ettiği Batı

Türkleri arasında, bugün kullanılmakta olan Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs (eski Jülyen takvimine göre 23 Nisan) günü kutlanmaktadır.

Hidrellez, halk arasında ölümsüzlük sırrına erdiklerine ve biri karada, diğeri denizde darda kalanlara yardım ettiklerine inanılan Hızır ve İlyâs peygamberlerin yılda bir defa bir araya geldikleri gün olarak kabul edilir. Ancak bu beraberlikte, ismi yaşıatılmasına rağmen uygulamada İlyâs'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla bu bayramda icra edilen bütün merasimler Hızır'la ilgilidir. Bunun temel sebebi, İslâm öncesi devirlerde yukarıda zikredilen üç büyük kültürün hâkim olduğu alanda bu yaz bayramı vesilesiyle kültleri kutlanan insan üstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla özdeşleşmesidir.

Osmanlı Devleti'nde 6 Mayıs (23 Nisan) halk arasında yaz mevsiminin başlangıç tarihi sayılmaktaydı. Nitekim eski takvimde yıl ikiye ayrılmış olup 23 Nisan'dan (6 Mayıs) 26 Ekim'e (8 Kasım) kadar süren 186 gün "Hızır günleri" adıyla yaz mevsimini, 23 Nisan'a kadar devam eden 179 gün de "Kasım günleri" adıyla kış mevsimini oluşturuyordu. Hidrellez de kışın sona erip yazın başladığı gün olarak kutlanmaktadır.

Hızır ve İlyâs'a tahsis edilen bu gün, İslâm dünyasının her tarafında kutlanmadığı gibi kutlandığı yerlerde de adı, tarihi ve yapılan merasimler aynı değildir. Her şeyden önce İslâm folklorunda Hızır ile İlyâs hakkında çok zengin bir inançlar ve efsaneler literatürü ve bu ikisinin yılda bir defa görüştüğü inancı mevcut olduğu halde bu gün belirlenmiş değildir; hatta Türk dünyasının her tarafında 6 Mayıs kutlama günü olarak bilinmez. Fakat muhakkak olan şudur ki, İslâm dünyasının önemli bir kısmında ve bu arada Türkler arasında her zaman hidrellez adı altında olmasa da Hızır ile İlyâs'ın birleştiği günün hâtırası çok eskiden beri değişik günlerde ve biçimlerde kutlanmaktadır. Nitekim XVI. yüzyılda İstanbul'a yerleşen Yesevî tarikatına mensup Türkistanlı müellif Hâzinî, bu tarikatla ilgili çok önemli bir kaynak olan *Cevâhîr-ü'l-ibrâr min emvâci'l-bihâr* adlı eserinde (s. 196), başta Buhara ve Semerkant olmak üzere bütün Mâverâunnehir'de Hızır-İlyâs adına şenlikler yapıldığını kaydeder. Ayrıca Türkiye'deki Alevîler ve İran'daki Kızılbaş Karakoyunlu Türkmen-